

Hvem er disse psykopater?

Af overlæge Erik Simonsen, Roskilde Amtssygehus Fjorden

Mange ord går af mode, også i psykiatrien. Samfundet ændrer sig, nye ord kommer til, og andre bliver forældede. Det er fx ikke come il faut at bruge betegnelsen åndssvag eller hysterisk mere. Sådan gik det også med ordet psykopat i 70'erne og 80'erne. Psykopaterne blev til karakterafvigere eller karakterinsufficiente, nogle endda til borderline. Så skete der noget i midten af 90'erne. Det danske Institut for Personlighedsteori og Psykopatologi (IPTP) arrangerede i samarbejde med medicinalfirmaet Lundbeck Pharme en international kongres i København med førende forskere fra hele verden. Der var bred enighed om, at begrebet psykopati, som stammer helt tilbage fra 1891, burde bevares.

Hvorfor ikke kalde en spade for en spade og hvorfor løbe risikoen for, at mange års erfaringer og forskning med en veletableret diagnostisk enhed skulle gå tabt? Fra kongressen blev eksisterende viden samlet i en bog: Ted Millon, Erik Simonsen, Morten Birket-Smith og Roger Davis: Psychopathy – antisocial, criminal and violent behavior, Guilford Press, New York, 1998. Pressen modtog debatten om psykopati med stor interesse. Udspekulerede, manipulerende, udnyttende, kyniske virksomhedsledere, politikere og andre følelseskolde og skruppelløse mennesker, der i stigende grad blev portrætteret i actionfilm og thrillers, fik deres stempel i den psykiatriske litteratur: psykopati. Hvem husker ikke personbeskrivelserne i film som Ondskabens hotel, Hannibal, Wall Street og Cape Fear.

Psykiatrien kom den måbende befolkning til undsætning. Der eksisterer sygelige personer, som ikke lider selv, men hvis sygdom er, at de påfører andre mennesker lidelse og smerte. Det var ikke tilfældigt, at det netop var i Danmark, at den internationale debat om psykopatibegrebet blussede op igen. For år tilbage strømmede videnskabsfolk til Danmark for at besøge Herstedvester, som havde specialiseret sig i behandlingen af kriminelle karakterafvigere.

Hvad er psykopati?

En psykopat er en person, som bruger charme, manipulation, indynnen og vold til at kontrollere andre og derved tilfredsstille egne behov. I mangel på medfølelse for andre og i kraft af manglende samvittighed tager de, hvad de ønsker uden at vise mindste tegn på skyld, anger eller beklagelse. Psykopati er en mangeltilstand. Oprindeligt blev tilstanden betegnet moralsk sindssygdhed (moral insanity) eller det skrupelløse sind (unscrupulous man), og man var af den faste overbevisning, at tilstanden var fysisk betinget, deraf navnet psykopati (= psykens henfald).

Psykopater har ingen moral eller humanistiske livsværdier. De mangler et sprog for følelser, som har sammenhæng med positive livsværdier. De forstår ikke de koder, der er nedlagt i sproget, og falder derfor igennem, når de skal forstå andre menneskers følelser.

Psykopater kender ordene i sproget, men ikke ordenes nuancer. Der er en brist i sammenhængen mellem ord og følelser. Hos psykopater er ord til for at kontrollere og dominere. Psykopater taler højt, og ordvalget er præget af truende gloser. Psykopater har negative forventninger til andre mennesker, oftest skabt under en opvækst, hvor overlevelse i et konfliktfyldt miljø har været dominerende. Der er ingen dybere form for gensidighed. I psykopaters verdensbillede er konflikt og kamp dagligdag – "Jeg må vise min styrke for ikke

at blive snydt af dig". Psykopater er selvcentrerede og har store tanker om sig selv og egen formåen. De mangler evnen til at knytte sig til andre mennesker på et dybere plan. Deres livshistorie er præget af ustabil levevis, mange samlivsforhold og hyppige arbejdsskift. De er fulde af aggressioner: Had, misundelse og destruktivitet opretholder deres indre struktur.

Psykopati-definitionen i ICD-10

I vores klassifikationssystem ICD-10 er betegnelsen for psykopati: dyssocial personlighedsforstyrrelse. WHO ville ikke opretholde betegnelsen psykopati, som man fandt havde fået en fordømmende undertone. Diagnoser skal som sygdomsenheder ikke have en moralsk værdi. ICD-10 har følgende kriterier:

- Uberørt af andres følelser
- Uansvarlig og ringeagtende over for sociale normer, regler og forpligtelser
- Ude af stand til at forblive i varige forhold
- Lav frustrations- og aggressionstærskel
- Ude af stand til at føle skyld eller lære af uheldige erfaringer
- Udtalt tilbøjelighed til at bebrejde andre

Psykopater har personlighedstræk tilfælles med andre personlighedstyper, fx den paranoides mistillid, den narcissistiskes arrogance, udnyttende adfærd og selvovervurdering, den histrioniskes overfladiske charme, egocentricitet og manipulerende adfærd eller border-line-personlighedens impulsivitet og tilbøjelighed til selvmord.

Hvordan stilles diagnosen?

Diagnosen stilles gennem en almindelig samtale med psykiater eller klinisk psykolog. Man kan støtte sig til checklister, fx Hares Psychopathy Checklist med 20 dimensioner, der vurderes ved et såkaldt semi-struktureret interview, eller til spørgeskemaer, som patienten udfylder. Bedst kendt er Millon Clinical Multiaxial Inventory (MCMI). Typisk besvarer psykopaten spørgsmåle med: "Straf har aldrig forhindret mig i at gøre, hvad jeg vil; jeg gør, hvad jeg vil uden at bekymre mig om, hvordan det påvirker andre."

Er psykopater altid kriminelle?

Nej, men psykopater begår seks gange så hyppigt kriminalitet som almindelige mennesker. Psykopati er betegnelsen for en række psykologiske egenskaber, en psykologisk mangeltilstand.

Psykopater findes overalt i samfundet, ikke kun i kriminelle miljøer. Psykopatiske træk ses hyppigt sammen med stofmisbrug, alkoholisme, manier og ved skizofreni. Blandt kriminelle er det oftest psykopater, der falder tilbage i ny kriminalitet. Trangen til spænding og berigelse, den manglende kontrol af impulser og den sadistiske tilfredsstillelse ved at skabe frygt og dominere andre bringer igen og igen psykopaten i konflikt med loven.

Er psykopater altid voldelige?

Nej, ikke fysisk voldelige. Trangen til at herske, udnytte andres svagheder og søge egen tilfredsstillelse på andres bekostning fører ikke nødvendigvis til brug af fysisk vold. Psykisk vold er lige så udbredt. Personer, der let lader sig charmere, identificerer sig med eller fascineres af psykopatens følelse af at beherske alt, og personer, som tiltrækkes af aggression og fornædrelse, bliver ofte udsat for psykisk vold fra psykopatens

side. En række socialt velfungerende mennesker har psykopatiske træk, men kan med deres begavelse omgå systemet, bevæge sig på kanten af loven, besnakke folk og på overbevisende måde bortforklare deres fejltrin.

Det ødelagte liv

Psykopater har fået kultstatus i underholdningsindustrien. Jo mere de udstilles som uhyrer med groteske, menneskefjendske handlinger og adfærd, jo mere interessant bliver underholdningen. Vi pirres af en kombination af afsky og fascination. Vi beroliges, når farlig adfærd kan forklares med personens psykopati, i stedet for at sætte fokus på eventuelle sociale problemer eller ineffektive behandlingssystemer, som vi selv er medansvarlige for. Psykopater personificerer vores fortrængte dårlige samvittighed. Og de påtager sig gerne rollen som klassens urolige og uregerlige dreng. Men kan psykopater selv gøre for det? De er jo produkter af dårlige gener og en rædselsfuld barndom med masser af brud, tørre tæsk, seksuelle overgreb og manglende omsorg. Det betyder bare ikke, at vi ikke skal lære at beskytte os mod deres hævn-gerrighed over for det liv på denne jord, som de fik ødelagt fra begyndelsen.